

A társadalmi újrászerveződés mozgalmainak – itt kifejezetten a baloldalra, a radikális ökológiai csoportokra, és azokra a szervezetekre gondolok, amelyek arra szakosodtak, hogy az elnyomottak nevében beszéljenek – talán legnagyobb, párját ritkító kudarca egy olyan politika hiánya, amely képes volna átvezetni az embereket a *status quo* nyújtotta kereteken.

Napjainkban a *politika* fogalma a hierarchikusan működő bürokratikus pártok hivatalokért folytatott csatározásait jelenti; beleértve azokat a pártokat is, amelyek a bizonytalan szavazók megnyeréséért csak a „társadalmi igazságosság” voltaképpen gondolatszegény programját képesek felmutatni. Azonban, miután hivatalba kerülnek, programjuk rendszerint kompromisszumok egész sorozatává változik. Ebben a tekintetben az európai zöld pártok nagy része minimálisan különbözik a konvencionális parlamenti pártoktól. Mint ahogy alapvetően a különféle jelzőkkel ellátott szocialista pártok sem különböznek kapitalista ellenfeleiktől. Kétségkívül lehangoló az euroamerikai közönség érdektelensége – „apoliticizmusa” – is. Amennyiben mégis szavazni mennek, az emberek többnyire a megszokott pártokhoz fordulnak, ha nem másért, azért, mert hatalmi központokként, a pártok, gyakorlati ügyekben különféle részeredményeket szoktak

2

felmutatni. Ha valaki veszi a fáradságot és szavazni megy, sokan így érvelnek, miért pazarolná szavazatát valamilyen marginális új szervezetre, amely ugyanolyan tulajdonságokkal bír, akár egy nagyobb párt, és amely előbb vagy utóbb, amint sikeres lesz, korrumpálódik. Vegyük például a német zöldeket, akik a párt belső rendje és közéleti tevékenysége révén egyre inkább hasonlítanak az új Reich nagyobb pártjaihoz.

Az, hogy ez a „politikai folyamat” több évtizeden keresztül különösebb változás nélkül fennmaradt, nagy mértékben saját inerciájának köszönhető. Az elvárások idővel szerényebbé válnak, és, amint egyik csalódás éri a másikat: a reményt felváltja a megszokás. A másmilyen politikáról és a múlttal való szakításról szóló diszkussziók, amelyek egyidősek magával a politikával, lassan már senkit nem győznek meg. A radikális politikában bekövetkezett változások évtizedek óta többnyire csak *retorikai*, nem pedig *strukturális* változások voltak. Az ún. „nonpárt pártok” (hogy e szervezetek önmegnevezésével éljünk) hosszú sorában legutóbb a német zöldek voltak azok, akik az alulról szerveződő politika gyakorlatával szakítottak és – ironikus módon éppen a Bundestag felé fordulva – konvencionális parlamenti párttá alakultak. Olyan pártokat, mint Németország Szociáldemokrata Pártja, a brit Munkáspárt, a kanadai Új Demokrata Párt, a francia Szocialista Párt, mára eredeti emancipatorikus elképzeléseik ellenére sem tudnánk egy olyan liberális párttal megfeleltetni, amelynek soraiban Franklin D. Rooseveltt vagy Harry Truman kényelmesen megférne volna. Bármilyen társadalmi eszmével is rendelkeztek ezek a pártok generációkkal ezelőtt, mára felülmúlta azt az adott parlamenti vagy minisztériumi testületek feletti hatalom megszerzésének, megtartásának és kiterjesztésének pragmatikája.

Éppen az ilyen parlamenti és minisztériumi célkitűzéseket szokás ma „politikának” nevezni. A modern politikai képzelőerő számára a „politika” pontosan a képviselői testületek hatalmi – különösen a törvényalkotó és végrehajtó – pozícióinak megtartására irányuló *technikák* tömbjét jelenti, a racionalitásra, közösségre és szabadságra alapozó erkölcsi hivatás helyett.

lizmus nélkül a baloldalnak semmilyen politikája nem lesz.

Konföderalizmus és nemzetállam viszonyának dialektikus felfogása, az identitás-mozgalmak szűk látókörű, introvertált, parochiális jellegének megértése, és annak felismerése, hogy a munkásmozgalmak lényegében meddővé lettek, mind arra utalnak, hogy amennyiben ma egy újfajta politikát akarunk felépíteni, akkor annak rendíthetetlenül közösséginek kell lennie, szemben a sokak által művelt alternatív-kávéházak „politikájával”. Municipális alapon elektorálisnak kell lennie, irányultságában konföderálisnak és jellegetében forradalminak.

Sőt, én úgy látom, a libertárius municipalizmus, a konföderalizmusra fektetett hangsúlyával, éppen az a kömmünök kömmünje, amelyért az anarchisták küzdöttek az elmúlt két évszázadban. Ma meg kell nyomnunk azt a bizonyos „piros gombot”, ha azt akarjuk, hogy egy radikális mozgalom újból megnyissa a közszférába nyíló ajtót. Ezt a piros gombot érintetlenül hagyni és visszatérni a poszt-hatvannyolcas idők Új Baloldalának legrosszabb habitusaihoz, amikor a „hatalom” fogalmát megfosztották utópikus és imaginatív kvalitásaitól, annyi, mint szubkultúrává redukálni a radikalizmust, amely majd csak heroikus emlékeiből lesz képes táplálkozni, nem pedig egy racionális jövőbe vetett bizakodásból.

1991. április 3. / függelék: 1991. október 1.

19

1960-as évek SDS-e [Students for a Democratic Society]¹¹ óta. És mert ezek az identitás-harcok manapság annyira népszerűek, a libertárius municipalizmus kritikusai a „közvéleményre” hivatkozva érvelnek ellene. De hát mióta köteles a forradalmi nézet meghajolni a közvélemény előtt? Még akkor sem, ha az elnyomottak „közvéleményérő” van szó, ráadásul, ha az, és ez elég gyakran előfordul, reakciós nézeteket foglal magában. Az igazságnak megvan a maga élete – függetlenül attól, hogy az elnyomott tömegek felfogják-e vagy egyetértenek-e abban, hogy mi igaz. Nem minősül „elitizmusnak” sem, ha az igazságra hivatkozunk, vagy ha még a radikálisok közvéleményének is ellentmondunk, amennyiben az adott vélemény a partikularizmus politikájához vagy rasszizmus-hoz vezetne. Manapság nagyon könnyű padlóra kerülni, és radikálisokként leginkább arra van szükségünk, hogy maradjunk talpon – azaz, hogy a lehető legemberibb magatartást tanúsítsuk –, és próbáljunk meg a létező társadalmi viszonyoknak ellenállni egy közös emberiség eszméjének érdekében – nem pedig gender, faj, kor és ezekhez hasonló partikularizmusok nevében.

Ha ezeknek a kritikusoknak a libertárius municipalizmus által szorgalmazott szemtől-szembeni demokráciamodellel vagy a demokrácia határai kiterjesztésének – mely révén meghaladná pusztán igazságszolgáltató funkcióját és előmozdítaná a szabadság teljes kibontakozását – szükségessége nem érne fel egy konkrét „általános érdekekkel”, akkor talán, a természetes világgal való viszonyunk megjavítása kéne vitán felüli „általános érdekek” számítson. Talán a társadalom több kiábrándult elemét be lehetne még darálni, de a természetet nem. Az is biztos, hogy a baloldal számára más politika nem marad, mint az a politika, amely azon a premisszán alapszik, hogy a társadalom demokratizálása és a bolygó megőrző-fenntartása „általános érdek” kell legyen. Manapság, amikor a hagyományos erők, mint a munkásmozgalmak, felszívódtak a történelem színpadán, szinte teljes bizonyossággal állítható, hogy a libertárius municipa-

11. Students for a Democratic Society (Diákok egy Demokratikus Társadalomért) 1960 és 1974 között működő országos diákszervezet volt. (ford. megj.)

CIVIL ETIKA

A libertárius municipalizmus komoly, történelmi jelentőségű tervezete annak, hogy a politikát erkölcsi karakterrel bírós és alulról szerveződő folyamatá tegyük. Nem pusztán retorikájában, hanem strukturális és morális szempontokból is különbözik más alulról szerveződő erőfeszítésektől. A közszféra visszanyerésének érdekében az állampolgárság autentikus gyakorlására törekszik, szakítva a parlamentarizmus sivár ciklusaival és a közképviselő eszközöként misztifikált pártmechanizmus hagyományával. Ebben a tekintetben a libertárius municipalizmus nem pusztán valamely „politikai stratégia” egyike. Hanem olyan erőfeszítés, amely a látens és a meglévő kezdeti demokratikus lehetőségek közül kiindulva a társadalom egy radikálisan új konfigurációja felé kíván haladni: egy komunitárius társadalom felé, amely igyekszik eleget tenni az emberek szükségleteinek, válaszolni az ökológiai kihívásokra, és kidolgozni egy kölcsönösségen és együttműködésen alapuló újfajta etikát. Az, hogy ennek feltétele egy következetes és független politikai forma, közhely. Ennél sokkal fontosabb, hogy a politika újrafogalmazását követeli meg, a fogalom eredeti görög jelentéséből kiindulva, amely konkrétan a közösség vagy a *polisz* kölcsönösségen és szolidaritáson alapuló közpolitikáinak megalkotásán, illetve az emberek közvetlen, szemtől-szembeni gyűlésein keresztül történik.

Ilyenként a libertárius municipalizmus nem pusztán egyike azon pluralista technikáknak, amelyeket valamely halvány vagy meghatározatlan társadalmi cél elérése érdekében találtak ki. Alapjaiban demokratikus, szerkezetében nem hierarchikus és nem pusztán egy politikai eszköztár vagy taktikák elegye, amelyeket a hatalom megszerzése céljából alkalmazunk vagy vetünk el, sokkal inkább egyfajta emberi rendeltetés. A libertárius municipalizmus tulajdonképpen arra törekszik, hogy egy új társadalom intézményi körvonalait definiálja, miközben jelen időben egy radikálisan új politika gyakorlati tartalmát mozdítja elő.

ESZKÖZÖK ÉS CÉLOK

4

Itt az eszközök és a célok racionális egységet alkotnak. A *politika* fogalma immár a társadalom polgárok általi, közvetlen közösségi kormányzását jelenti, egy hitelesebb demokrácia városi tanácsokon és lakossági gyűléseken keresztül kiépítését és fenntartását – ebben tér el a republikánus képviseleti rendszerektől, amelyek eleve kisajátítják az állampolgárok azon jogát, hogy a közösségi és regionális politikákat maguk fogalmazzák meg. Egy ilyen politika radikálisan különbözik az államvezetéstől és az államtól, amely bürokratakból, rendőrökből, katonákból, törvényhozókból és hasonló professzionális testületekből áll, és amely az emberektől határozottan elkülönülten és azok fölött kényszerítő apparátusként működik. A libertárius municipalista szemlélet különbséget tesz az államvezetés – amelyet manapság tévesen „a politikával” azonosítunk – és a politika között, amely egykor, a kapitalizmus előtti demokratikus közösségekben létezett.

Mi több, a libertárius municipalizmus megköveteli a szociális szféra – akárcsak a politikai szféra – világos körülhatárolását; a *szociális* (társulási, társasági) fogalmának eredeti értelméből¹ kiindulva: a szociális szféra arra a tartományra vonatkozik, amelyben a személyes viszonyaink mentén magánéletünket éljük, de ugyanakkor arra is, amelyben termelői tevékenységet is folytatunk. Eszerint kell a szociális szférát egyszerre megkülönböztetni a politikai és az állami szférától. A szociális, a politikai és az állami fogalmának keveredéséből hatalmas zűrzavar keletkezett. Az a tendencia, hogy mind gondolkodásunkban, mind a hétköznapi élet valóságában

1. A *szociális* terminus etimológiája szerint a latin *socii* (szövetkezni, szövetséges) szóból ered; az Online Etymology Dictionary szerint a 15. században a házi élet iránti elkötelezett személyekre vagy azzal kapcsolatos dolgokra vonatkozó jelentése is előfordult; általában pedig a közös életet, a valakivel (szövetségben, társulva vagy együtt) élt életet jelentette; az Akadémiai Kiadó Magyar Értelmező Kéziszótárában (2004) is a következő jelentést találjuk: az állampolgárok anyagi helyzetével, életkörülményeivel, azok javításával kapcs.; illetve a társas szónál ezeket: 1. együttesen, közösen végzett ~ gazdálkodás; szövetkezés útján létrejött ~ cég amiben nagyobb társaság vesz részt. 2. társasági, társadalmi ~ érintkezés. 3. közösségben élő. (ford. megj.)

gében ez *határozza* meg. Ha megfosztanánk ettől az állammal szembeni dialektikus feszültségtől, a hatalom e dualitásától, amelyet végül a közösségek közössége keretében kellene aktualizálni, a libertárius municipalizmusból nem marad több „csatorna-szocializmusnál”¹⁰.

Sok hős kamerád, aki készen áll a kapitalizmus kozmikus erőivel (majd egyszer) összecsapni úgy véli, hogy a libertárius municipalizmus útja túlságosan rögzös, irreleváns vagy homályos ahhoz, hogy kezdeni lehessen vele valamit és helyette inkább a politikai partikularizmus valamely formáját választják. A falfirkász vagy az „alternatív kávézóba” járó radikálisaink is amellettt dönthetnek, hogy mellőzik a libertárius municipalizmust mint „nevetséges taktikát” – de akkor miért van az, és én ezen nem szűnök meg csodálkozni, hogy e jóhiszemű radikálisoknak, akik elkötelezettek (nem kisebb dolog iránt, mint) a kapitalizmus megdöntésében, nehezükre esik egy új és hiteles demokrácián alapuló politika nevében valamilyen szerepet vállalni a saját lakónegyedükben? Ha egy ilyen, viszonylag szerény feladatnak képtelenek eleget tenni és felmutatni valamilyen transzformatív politikát a közvetlen környezetük vagy lakhelyük számára – vagy éppen a korabeli, jóval érettebb baloldali mozgalmakra jellemző szorgalommal dolgozni ennek érdekében –, nehezen tudnám elhinni, hogy valaha is nagy kárt okoznának a fennálló társadalmi rendszernek. Sőt, meglehet, hogy a kulturális központok, közparkok és a jobb lakhatási körülmények megteremtésével éppen ezt a rendszert pallérozzák tovább, emberarcúbbá téve a kapitalizmust anélkül, hogy csökkentenék az ennek alapjául szolgáló szabadságtalanságot (unfreedom), amelyet a hierarchikus és osztálytársadalom képez.

A különböző „identitásokért” folytatott küzdelmek pedig, a belfölditől a külföldi nacionalizmusokig, gyakran megosztották és gyengítették a születő radikális mozgalmakat az

10. Értsd: rendszerjavítgató szociáldemokráciánál. Wisconsin állam Milwaukee városában az 1890-1960 között működő Amerikai Szocialista Párt programját nevezték először csatorna szocializmusnak. A kifejezést pejoratív értelemben használták, amiért a milwaukee-i szocialisták sokáig nagyképpen dicsekedtek az általuk hozott intézkedések eredményeivel, amely a város kiváló csatornarendszerének kiépítését, az oktatás és általános egészségügy átszervezését jelentette. (ford. megj.)

17

intézményekből új civil intézmények és konföderációk kreálására (vagy a régiók teljes lecserélésére) irányul, ön-képző funkciója van, hiszen maga is egyfajta kreatív dinamikusság, amely a társadalmi konfliktusok feszültségeiből születik. Az, hogy ilyen irányvonalak mentén lehessen dolgozni, egy olyan törekvés, amely minden nehézségével együtt egyszerre része annak a folyamatnak és finalitásnak, amely – a relatíve differenciálttól a teljesen differenciáltig – egy gyermek felnőtté válásához hasonlítható. A municipális konföderációért, vagyis a „tulajdon” városi igazgatásáért és a nemzetközi municipális konföderáció tényleges megvalósításáért folyó küzdelem egy új politikai, civil és közösségi éthosz tárgyasítására irányul, nem pedig arra, hogy valamelyik reformista vitából győztesként kerüljön ki.

Tehát a libertárius municipalizmus nem merül ki egy a városi tanácsok „megszerzését” célzó törekvésben, hogy aztán „környezetbarát” városi önkormányzatok kiépítését tegye lehetővé. A libertárius municipalizmusról hasonlóan gondolkodó követői és ellenfelei, éppen úgy fogadják el a meglévő civil struktúrákat (mellőzve minden ellenzéki retorikát), ahogy vannak. A libertárius municipalizmus ezzel szemben a városi önkormányzatok demokratizálására törekszik, úgy, hogy ezeket a lakossági gyűlésekre alapozza és konföderális irányelvek mentén kapcsolja össze őket – továbbá arra, hogy szintén föderális és municipális irányvonalak mentén regionális gazdaságokat tegyen lehetővé.

Mi több, a libertárius municipalizmus *abból a dialektikus feszültségből nyeri életét és integritását, amelyet maga teremt meg a nemzetállam és a municipális konföderáció szembe helyezésén keresztül. „Élettörvénye” – hogy ezzel a régi marxi terminussal éljek – pontosan az állammal szembeni küzdelméből származik. A municipális konföderáció és az állam közötti feszültségnek világosnak és meg-nem-alkuvónak kell lennie. Mivel ezek a konföderációk az államvezetéssel szemben jönnének létre, szóba sem jöhet, hogy kompromisszum tárgyává váljanak valamelyik tartományi vagy országos választás, vagy állami szabotálás miatt, annál kevésbé, hogy ez utóbbiakon keresztül próbálnánk megvalósítani őket. A libertárius municipalizmus éppen az állammal folytatott küzdelmében képződik, ebből nyeri erejét, lényeg-*

gyakorlatilag egyiket a másikkal azonos értelemben használjuk. Holott az állam egy teljesen idegen képződmény, túska az emberi fejlődés oldalában, egy exogén (kívülről származó) entitás, amely folyamatosan rátelepszik a szociális és a politikai szférákra. Korábban gyakran előfordult, hogy az állam önmagát tekintette célnek, amint erről az ázsiai birodalmak hódításai, az antik császári Róma, vagy a modern kor totalitárius államai is tanúskodnak. Mi több, az állam pontosan azt a politikai tartományt vonta fokozatosan uralma alá, amely minden korábbi hiányossága ellenére önállósodásra tett képessé (*empowered*) közösségeket, társadalmi csoportokat és egyéneket.

Az állam ezen hódító hadjárata soha nem maradt ellenállás nélkül. Ily módon megteremtette azt a konfliktust, amely egyfelől az állam, másfelől pedig a politikai és a szociális szférák között több évszázada zajló, és amely egyfajta felszín alatti polgárháborúként fogható fel. Bár többször volt már rá példa, hogy ez a háború felszínre tört: például az újkorban, az 1520-as években a kasztíliai városok (*comuneros*) a spanyol monarchia elleni harcában, az 1793-as centralista jakobinus nemzetgyűlés ellen harcoló párizsi frakciók küzdelmében, vagy egy sor más, ezekhez képest korábbi vagy későbbi összecsapásban.

Ma, a növekvő centralizáció és a hatalom nemzetállami összpontosulása idején, az „új politikának” – annak, amely ténylegesen új – intézményileg a városi önkormányzatok jogkörének kiterjesztése köré kell szerveződnie. Ez nem csak szükséges, hanem még az olyan gigantikus városi övezetek esetében is lehetséges, mint New York, Montreal, London vagy Párizs. Ezek a városi agglomerációk már nem a szó szoros értelmében vett városok vagy municípiumok, még akkor sem, ha a szociológusok annak nevezik őket. Ha pedig mégis azt gondoljuk róluk, hogy városok, elsősorban a méret, a forma és a logisztika tárgya bűvöl el bennünket. Azonban még mielőtt szembenéznénk ezek *fizikai* decentralizációjának ökológiai imperatívuszával (ennek szükségességére már Friedrich Engels vagy Peter Kropotkin is felhívta a figyelmet) nem kell, hogy fenntartásaink legyenek *intézményi* de-

centralizációjukkal² szemben. Amikor néhány évvel ezelőtt François Mitterrand több körzeti önkormányzatnak a létrehozásán keresztül Párizs decentralizálásába kezdett volna, megfontolásai kifejezetten taktikai jellegűek voltak (a főváros jobboldali polgármesterének hatáskörét akarta gyengíteni). Kezdeményezése azonban nem azért futott zátonyra, mert a hatalmas metropolisz átszervezése lehetetlen volna, hanem azért, mert a gazdag párizsiak a polgármester oldalára álltak.

Világos, hogy intézményi átalakulásra ott, ahonnan a kellő szociális viszonyok hiányoznak, nem kerülhet sor. Mi több, az ilyen típusú átalakulás nem garantálná, hogy a decentralizált önkormányzat, még ha szerkezetileg demokratikus is, szükségszerűen humánusan, észszerűen és ökológikusan viszonyuljon a közügyekhez. A libertárius municipalizmus egy észszerű és ökológikus társadalomért folytatott küzdelmen alapszik, ez a küzdelem pedig alapvetően oktatásbéli és szervezeti kérdéseken múlik. Mindenekelőtt azt előfeltételezi, hogy az emberek egy őszinte demokrácia iránti vágyuktól vezérelve a nemzetállam bővülő hatásköreinek feltartóztatására törekedjenek, és ezen hatásköröket követeljük vissza közösségeik és régióik számára. Amennyiben nem létezik egy olyan mozgalom – remélhetőleg baloldali zöld mozgalom –, amely előmozdítaná ezeket a célokat, a decentralizáció ökológikus és emberséges közösségek létrejötte helyett könnyen vezethet parochializmushoz³.

De hát mikor volt a szociális viszonyok átalakítása kockázattól mentes folyamat? Ugyanakkor sokkal valószínűbb érv az, hogy Marxnak a centralizált állam és a tervgazdaság melletti kiállása elkerülhetetlenül bürokratikus totalitáriazmushoz kellett hogy vezessen, mint ha azt mondanánk,

2. Bookchin *A konföderalizmus értelme* (The meaning of confederalism) c. szövegének utolsó passzusában valamivel jobban árnyalja a fizikai és az intézményi decentralizáció közötti különbség mibenlétét: az intézményi decentralizáció a formális jogi és infrastrukturális feltételekre utal, míg a fizikai decentralizáció azokra a döntéshozói, termelői stb. egységekre, amelyek szövetkezetek, egyesületek, társulások és ezek föderatív formáiban képessé teszik a lakosság jelentős, (folyamatosan növekvő) hányadát életük és a politikai szféra irányítására. (ford. megj.)

3. a parochializmushoz: bezárkózó és akár önkényes lokálpatriotizmushoz vagy provincializmushoz, vagyis a kívülállókkal és a mássággal szemben elutasító (önreferenciálisan formálódó) magatartáshoz (ford. megj.)

egy észszerű és ökológikus társadalom tárgyiasításáig.

FÜGGELÉK

Úgy tűnik, szükség van erre a függelékre, hiszen a libertárius municipalizmus néhány ellenfele – de sajnos néhány akolitusa (hű követője) is – félreérti, hogy voltaképpen miről is szól a libertárius municipalizmus, félreérti ennek lényegét.

Néhány instrumentális követője számára a libertárius municipalizmus olyan taktikai eszközzé vált, amely segítségével belépést nyerhetnek valamely ún. független mozgalomba vagy egy új pártba, ahol (névlegesen) „alulról szerveződő” mozgalmak létrejöttéért szólnak fel, úgy, ahogyan azt a NOW⁹ vagy az egyes munkáspárti vezetők tették. Más szemellenzős akolitusai e nézetnek pedig – a „libertárius municipalizmus” nevében – készek elködösíteni azt az éles szembenállást politikai szféra és állam között, amelynek, épp ellenkezőleg, a *kiművelésére* kellene törekedjenek – ezt feltehetőleg azért teszik, hogy nagyobb figyelemben részesüljenek a kormányzói, kongresszusi vagy más hivatali helyet célzó választási kampányban. Ezek a „kívülről érkezők”, netán „radikálisok” sajnálatos módon a libertárius municipalizmust pusztán „taktikai” vagy „stratégiai” eszközként kezelik és így annyira eltorzítják, hogy ennek forradalmi tartalmából semmi nem marad.

Nos, azoknak, akik a libertárius municipalista elveket „taktikai” megfontolásból akarják alkalmazni, hogy ilyen úton kerüljenek be valamelyik reformista pártba, és annak „baloldali szárnyaként” működjenek, kevés közülük van az eszméhez. A libertárius municipalizmus nem a mai baloldali „kutatásokban” és „stratégiákban” mélyen gyökerező formállogika terméke, még akkor sem, ha jó néhány radikális váltig állítja, hogy a „dialektika” az ő „módszerük”. Annak a küzdelemnek, amely a régi

9. A NOW vagyis a National Organization for Women (Nők Országos Szervezete) 1966-ban jött létre, 49 fős alapító tagsággal, azért, hogy az 1964-es Civil Rights Act hetedik fejezete, illetve az 1965-ben alapított Equal Employment Opportunity Commission föderális ügynöksége által lefektetett irányelvek gyakorlatba ültetését kérjék számon az illetékes hivataloktól. Bookchin a szervezet Molly Yard 1987-1991 közötti elnökségének fejleményeire utal. (ford. megj.)

Az, hogy a tőke a libertárius municipalizmus irányába elmozduló közösségektől és konföderációktól nagy valószínűséggel el fog pártolni, azaz „kivándorol”, olyan probléma, amellyel korábban minden közösség és minden nemzet, ahol a politikai élet radikalizálódott⁷, szembe kellett nézzen. A tőke *rendszerint*, minden politikai megfontolástól felmenti magát, és olyan térségekbe „vándorol”, ahol magasabb profitra tehet szert. A tőke kivándorlásától való félelem szorításában meggyőző érvnek tűnhet, hogy a politikai élet átszervezésére gyakorlatilag sosincs alkalmas időpont. Ennek ellenére a város tulajdonába kerülő vállalkozások és farmok új, ökológiailag értékes és egészséges termékekkel láthatják el a közösséget, amelyben egyre inkább tudatosul az, hogy az eddig rátukmált javak és alapvető árucikkek minősége mennyire silány.

A libertárius municipalizmus olyan politika, amely magával ragadhatja a tömegek képzelőerejét, és arra is alkalmas, hogy a születő mozgalmak számára irányelveket és célokat mutasson fel. Jelen gyűjteményben⁸ közölt írások olyan ötleteket, lehetőségeket és eszközöket tartalmaznak, amelyek nem pusztán a jelenlegi társadalmi rend kikezdésére, hanem ennek alapvető átszervezésére is alkalmasak – meglévő demokratikus hagyományainak kiterjesztésén keresztül

7. A radikális és radikalizálódás kifejezések politikai értelmét helyesen kell érteni. Ehhez a szó latin eredetéhez kell visszanyúlnunk, amely a radix (gyökér) gyökből származik. A politikai radikalizmus negatív leírásához tartozik annak megemlítése, hogy mindazt, amit a különféle végletekben megnyilvánuló véleményektől kezdve, bizonyos retorikákon és szervezeti formákon át adott emberi cselekedetekig egy olyan gyűjtőnév alatt emlegetünk, hogy extrémizmus vagy szélsőségség, szembe kell helyezni mindazzal, amit a radikalizmus értelemszerűen megkövetel. Ennek pozitív leírásához pedig azok az irányelvek tartoznak, amelyek arra ösztönöznek, hogy a szavakat, a dolgokat, a jelenségeket lényegét, mindezek összetételét és az ezeket meghatározó tényezőket kutatva vizsgáljuk azért, hogy a közöttük fellelt kapcsolatokhoz és ellentétekhez az emberileg lehető legnagyobb következetességgel, kritikai szempontokat alkalmazva tanuljunk meg viszonyulni. Radikálisnak lenni legfőképp azt jelenti, hogy miközben a legnagyobb emberi és társadalmi ideálokról értekező kritikai szövegeink megértésére törekszünk közvetlen környezetünk alapos átszervezésébe kezdünk, mert tudjuk, hogy minél nagyobb a távolság elmélet és cselekvés között, annál értelmetlenebb és igazságtalanabb az a közvetlen valóság is, amelyben élünk. (ford. megj.)

8. Jelen írást eredetileg a Társadalmi Ökológiai Intézet (Institute for Social Ecology) libertárius municipalizmussal kapcsolatos olvasószemináriumaihoz összeállított szöveggyűjtemény előszavaként jelent meg 1991-ben. (ford. megj.)

hogy a decentralizált libertárius önkormányzatok elkerülhetetlenül autoritáriusak lesznek és kirekesztő, parochiális vonásokat termelnek ki. A gazdasági egymásrautaltság mára mindnyájunk életének részévé vált, és a parochiális autarkeiákból maga a kapitalizmus csinált kimérát. Ráadásul a városi vagy regionális önkormányzatok ma is jelentős mértékű önfenntartásra törekedhetnek, viszont már rég magunk mögött hagytuk azt az időszakot, amikor az önfenntartó közösségek önkényesen kiélhették előítéleteiket.

KONFÖDERALIZMUS

Ugyanilyen lényeges a *konföderáció* szükségessége: a közösségek önkormányzati lakossági gyűlések által mandátum alá helyezett, visszahívható küldötteken – akiknek kizárólag koordinációs és adminisztratív funkciójuk van – keresztüli összeköttetése. A konföderatív modell hosszú, az antikvitásba visszanyúló, saját történettel rendelkezik, és mindenkor a nemzetállam legfőbb alternatívájaként lépett színre. Az amerikai forradalomtól⁴ a francia forradalom keresztül az 1936-os ibériai forradalomig a konföderalizmus képezte a központosított állam legszámottevőbb riválisát. Sőt, még a mi időnkben sem szűnt meg, hiszen a huszadik század létező birodalmainak felbomlásával újból előtérbe került az erős központosított állam és a relatíve autonóm politikai nemzet elképzelése között feszülő vita. A libertárius municipalizmus egy radikálisan demokratikus vetülettel járul hozzá a konföderalizmus kortárs (mint például a Jugoszláviában vagy Csehszlovákiában zajló) vitáihoz azáltal, hogy nem a nemzetállamok konföderációja, hanem a *municípiumok*, a megalopoliszok lakókerületeinek, illetve a kisvárosok és a falvak konföderációja mellett érvel.

A libertárius municipalizmus esetében a parochializmus kibontakozását nem csak a gazdasági egymásrautalt-

4. Az amerikai függetlenségi háború (1775. április 19. – 1783. szeptember 3.). Folytathatnánk Bookchin példait az Osztrák-Magyar Monarchia, illetve a régi Magyarország területi integritását biztosítani hivatott föderatív terveket/tervek idesorolásával, amelyekről tudjuk, hogy, szemben a többi példával, nem valósultak meg. (ford. megj.)

ság parancsoló tényállásai gátolnák meg, hanem a municipiumok kisebbségének készsége is azíránt, hogy a résztvevő közösségek többségi kívánalmaihoz igazodjanak. De garantálhatja-e a gazdasági egymásrautaltság és a többségi döntéshozás azt, hogy a többség döntése igazságos lesz? Bizonyára nem – viszont egy ilyen megközelítésből jóval nagyobb *esélyeink* vannak egy észszerű és ökológikus társadalom kiépítésére, mint ha a központosított entitások és bürokratikus apparátusok felől nézve viszonyulunk a dolgokhoz. Csak csodálkozni tudok azon, hogy a német zöldek, akiknek Németország-szerte több száz városi tanácsosuk van, nem építettek ki egy municipális hálózatot, épp ellenkezőleg, rendszerint olyan helyi politikákat folytatnak, amelyek teljes mértékben konvencionálisak és az adott városok és kisvárosok magukba zárkózó világára vonatkoznak.

A libertárius municipalizmussal szembeni legtöbb ellenvetés – dacára annak, hogy hangsúlyosan föderációpárti – a politikai döntéshozatal és az adminisztráció közötti alapvető különbség megértésének kudarcából ered. Ez a különbség azonban kulcsfontosságú a libertárius municipalizmus számára, ezért mindig szem előtt kell tartanunk. *A politikai döntéseket* a közösségek és a szabad polgárok lakónegyedbeli gyűlései hozzák meg; míg az *adminisztrációt* (ügyintéztést) a visszahívható mandátum alá helyezett kerületi, városi és falusi küldöttekből álló föderális tanácsok végzik. Ha valamelyik közösség, lakóövezet vagy ezek egyik kisebb csoportja úgy dönt, hogy saját útján indulna el, de amely adott ponton az emberi jogok megszegéséhez vagy ökológiai pusztításhoz vezetne, a lokális vagy a regionális konföderáció többségének minden joga megvan arra, hogy a föderáció tanácsain keresztül megakadályozza azt. Ez nem a demokráciától való elfordulást jelenti, hanem annak a közös megállapodásnak a megerősítését, amely a polgári jogok elismerésének és a régiók ökológiai integritásának biztosítása jegyében született. Ezeknek a jogoknak és szükségleteknek a kifejezése nem annyira a föderális tanácsokon, mint inkább a lakossági gyűléseken múlik, amelyek szerves közösséget alkotnak, és a konföderáció küldöttei révén juttatják érvényre közösségi akarukat. Így a politikák megfogalmazása, vagyis maga a

vagy valamely birodalmi étvágy kielégítéséért termelik egy komplexnek tűnő, de valójában könnyen felváltható világ-gazdaság számára.

Ha mindez manapság fölöttébb „utópikusnak” tűnik, akkor azon kortárs szövegek áradata is „utópikusnak” kellene tűnjön, amelyek az energiapolitikák területén radikálisan széleskörű változásokat, a levegő- és vízszennyezés számottevő csökkentését, illetve a globális felmelegedés és az ózonréteg pusztulásának feltartóztatását követelik. Joggal merül fel a kérdés, hogy vajon túl sokat kérnénk, ha ezeket a követeléseket két lépéssel előbbre vinnénk és közvetlenül azokat az intézményi és gazdasági átalakulásokat követelnénk, amelyek nem kevésbé drasztikusak és voltaképpen az amerikai, sőt, a világ legnemesebb demokratikus és politikai hagyományaiban gyökereznek?

Ugyanakkor nem is várhatjuk el, hogy ezek a változások azonnal következzenek be. A baloldal hosszú ideje dolgozott változást célzó minimum- és maximumprogramokkal, amelyekben az adott helyzetben vállalható azonnali lépéseket összekapcsolta olyan átmeneti intézkedésekkel és közvetítő területekkel, amelyek révén előbb-utóbb elérheti alapvető céljait. A jelen helyzetben vállalható minimális lépések egyike olyan baloldali zöld municipalista mozgalmak kezdeményezése volna, amelyek a lakosság – lakónegyedek és városok – népi gyűlésekbe szerveződését szorgalmazzák –, még ha kezdetben ezeknek csak morális funkciója lehet; vagy olyan városi tanácsosok megválasztása, akik előmozdítják ezeknek a gyűléseknek és más típusú népi intézményeknek az ügyét. Az ilyen minimális lépések fokozatosan elvezetnek a konföderatív testületek kiépüléséhez és az igazán demokratikus testületek legitimálásához. Továbbá: municipális vállalkozások és földvásárlást finanszírozó civil bankok alapítása; az olyan vállalkozások támogatása, amelyek az ökológikusság jegyében szerveződnek és közösségi tulajdonban vannak; illetve az olyan alulról szerveződő hálózatok több területen kifejtett erőfeszítésének támogatása, amelyek a közös boldogulás és jólét érdekében cselekszenek – mindez a politikai életben történő változásokhoz szükséges léptékben valósítható meg.

általános érdek, amely képes volna minden morális közösség összetartó erejévé válni, és amelynek végső soron át kell ívelnie az osztály-, a gender- és az etnikai határokat, ha azt akarjuk, hogy az emberiség életképes fajként fennmaradjon. Napjainkban ezt az érdeket az ökológiai katasztrófák vészjósló aktualitása teremti meg. Ugyanis az egymásra utaltság és a mérték ökológiai imperatívusza radikálisan szemben áll a kapitalizmus „növekedj vagy elpusztulsz” imperatívuszával. E két imperatívusz többé nem férhet meg egymás mellett – vagyis az a társadalom, amely még abban a reményben él, hogy a kettő valaha kibékíthető lesz, halálra van ítélve. Vagy felépítünk egy ökológikus társadalmat, vagy a társadalom velünk együtt, függetlenül attól, hogy kinek milyen státusa van, el fog tűnni.

De vajon egy ilyen ökológikus társadalom autoritárius lesz-e vagy netán totalitárius? Esetleg egy olyan hierarchikus kormányzat, amely a bolygót egy űrhajóhoz hasonlóan kormányozza? Vagy demokratikus lesz? Ha a történelem bármire is megtanított, az az, hogy egy demokratikus és ökológikus társadalomnak saját kialakulása logikáját kell követnie, nem pedig valamely előre kigondolt ökológikus társadalom receptjét. Ez a történelmi dilemma nem oldható meg anélkül, hogy ne nyúlnánk vissza a kérdés gyökeréig. Ökológiai problémáink és társadalmi forrásaik kutató vizsgálata nélkül a ma fennálló intézmények fokozódó központosításhoz és további ökológiai katasztrófákhoz fognak vezetni. Egy demokratikus és ökológikus társadalom gyökerei (roots) alatt – többek között – szó szerint azokat az alulról szerveződő (grass roots) mozgalmakat kell érteni, amelyekre a libertárius municipalizmus épül, illetve, amelyek érdekében ez mozgósít.

Vajon azok számára, akik – egyébként nagyon helyesen – új technológiák, új energiaforrások, új szállítási eszközök és új ökológiai életmódok érdekében szólnak fel, elképzelhető-e egy új társadalom úgy, hogy annak keretét ne a konföderáción alapuló közösségek közössége képezné? Már amúgy is egy olyan világban élünk, ahol a gazdaság „túlglobalizált”, túlközpontosított és túlbürokratizált. Jelentős részét annak, amit helyileg és regionálisan elő lehetne állítani, ma már többnyire csak a profitért, a katonai szükségletekért

döntéshozatal helyi szintű marad, de a helyben meghozott döntések alapján történő adminisztráció átkerül a föderális hálózathoz. Tehát a konföderáció tulajdonképpen nem más, mint egy pontosan meghatározott emberi jogokra és ökológiai imperatívuszokra épülő *közösségek közössége*⁵.

Azért, hogy a libertárius municipalizmus kívánalmának eredeti formája ne torzuljon el és ne veszítse el értelmét, folyamatosan *küzdeni* kell. Ez ugyanis egy bizonyos időről szól – arról a remélhetőleg eljövendő időről, amikor az emberek annyira tehetetlennek érzik majd magukat, hogy önmaguk képessé tételének eszközeit kezdik el aktívan feltalálni. Léte a nemzetállammal való szembenállás folyamatosan növekvő feszültségének függvénye, egyszerre folyamat és emberi rendeltetés⁶, egy teljesítendő küzdelem, semmiképp sem az állam legfelsőbb struktúráinak hagyatéka. A meglévő állami hatalom legitimitását tehát ez a duális hatalom kezdi ki. Egy ilyen hatalmat megtestesítő mozgalom várhatóan lassan épülne ki, talán szórványosan, egyik-másik közösségben, és kezdetben csak a *morális* autoritást harcolja ki magának arra, hogy változtasson a társadalom felépítményén, amíg eljut odáig, hogy elegendő egymásba kapcsolódó föderáció jöjjön létre ahhoz, hogy az állam lecseréléséhez szükséges teljes intézményi hatalmat követelje magának. A municipalista konföderációk megjelenése okozta növekvő feszültségek az állami és a politikai szféra közötti hatalmi szembenállás kifejeződései. Ezt a szembenállást csak úgy lehet rendezni, ha a libertárius municipalizmus egy népi mozgalom új politikáját teremti meg, amely végül képesnek bizonyul embermilliók

5. Ennek az elképzelésnek mai gyakorlata Európában olyan nagyvárosok önkormányzatában található meg, mint Madrid, Barcelona. Politikai képviseleten kívüli formáiban megtalálható Hamburgban, Nápolyban, Messinában, Thessalonikiben, Athénban stb. (lásd az idei barcelonai „Városok félelem nélkül” jún. 9-11. közötti világtalálkozót, vagy a Transznacionális Társadalmi Ökológia Intézet, szept. 1-3 közötti konferenciáját Thessalonikiben.). Egy másik terepe ennek a politikának Kurdistan, ahol a baloldali mozgalmak és pártok létrehozta egy a szomszédos nemzetállami kereteken kívül működő küldött-tanácsrendszert, aminek Kurdisztáni Községek Szövetsége (KCK) a neve. (ford. megj.)

6. Bookchin rendeltetés alatt nem valamilyen történelmi szükségszerűségre vagy eszkatologikus fejlődésre gondol, hanem egy etikai imperatívuszra, betöltendő felelősségre és hivatásra. (ford. megj.)

képzelőerejét megragadni.

Bizonyos szempontok azonban egyértelműek kell legyenek. Akik csatlakoznak a konföderalizmus és az etatizmus közötti küzdelemhez, nem lesznek ugyanazok az emberek, mint akik végül meg fogják valósítani a libertárius municipalizmust. Az a mozgalom, amely a tömegek tanítására törekszik, és amely küzdelmein keresztül a libertárius municipalizmus elveinek megvalósításán dolgozik, passzív „választópolgárokból” *aktív* polgárokká alakítja őket. Senki nem kerül ki úgy egy társadalmi átszervezésért folytatott küzdelemből, hogy ugyanazokat az előítéleteket, magatartásformákat és érzékenységeket viszi tovább magával, mint amilyenekkel kezdetben érkezett. Ekkor, remélhetőleg, ezeket az előítéleteket – így a parochializmust – fokozatosan felváltja az együttműködés önzetlen képessége és az egymásrataltságból következő egymásról való gondoskodás szükségletének felismerése.

A GAZDASÁG MUNICIPALIZÁLÁSA

Ki kell még hangsúlyozni, hogy a libertárius municipalizmus nem pusztán az etatizmussal szemben álló tradicionális politikai képzetekhez való visszatérést jelenti. Magát a politikát rendezi át azáltal, hogy egyrészt magába foglalja a városok szemtől-szembeni demokráciákra épülő föderális szintjeit, másrészt pedig a közgazdaságtan municipalista és konföderális megközelítését is megköveteli. Egy libertárius municipalista közgazdaságtannak a gazdaság municipalizálására vonatkozó minimális követelménye nem annak központosítása „nacionalizált” állami tulajdonú vállalkozásokon keresztül vagy annak leegyszerűsítése egyfajta „munkások vezette” kollektivistikus kapitalizmusra. A „munkások vezette” vállalkozások szakszervezeti irányításának (vagyis a szindikalizmusnak) napjai már nagyjából letűntek. Ezt bárki beláthatja, aki megvizsgálja azokat a bürokráciákat, amelyeket még az 1936-os polgárháború forradalmi szakszervezetei is kitermeltek. Mára a vállalati kapitalizmus is egyre buzgóbban jár el annak érdekében, hogy a kizsákmányolásban a munkásokat is a maga cinkosaivá te-

gye az ún. „munkahelyi demokrácián” keresztül. Még Spanyolország vagy akár más országok forradalma sem maradt híján a munkások-vezette vállalkozások közötti nyersanyagért, piacért és profitért folyó versengésnek. Az utóbbi időben pedig az izraeli kibucok is kudarcot vallottak abban, hogy a kizsákmányolást felszámoló és a szükségletorientált vállalkozások mintapéldáivá váljanak, azon magasztos ideáljaik ellenére, amelyekre eredetileg alapozták őket.

A libertárius municipalizmus egy radikálisan másfajta gazdaságot javasol, amely nem egy „nacionalizált”, de nem is a szindikalista elvek szerint kollektivizált gazdaság. A földek és a vállalkozások fokozatos áthelyezését javasolja a szabadon gyűlésező lakossági szervezetek, illetve ezek föderális küldött testületeinek felügyelete alá. Az olyan kérdések, mint a munka megtervezése, a javak forgalmazása és elosztása, hogy milyen technológiákat kellene használni, csakis a gyakorlatban oldhatók meg. Úgy tűnik, a „mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint” elv egy olyan gazdaságilag észszerű társadalom sarkalatos irányelve lenne, amely rendelkezik afelől, hogy a javak a legjobb tartósságúak és minőségűek legyenek, hogy a szükségleteket racionális és ökológiai standardok határozzák meg, illetve arról, hogy a mérték és az egyensúly ősi minőségei felváltsák a „növekedj vagy elpusztulsz” burzsoá piaci imperatívuszát.

Egy ilyen municipális gazdaságban – amely ökológikus, és nem csupán technológiai standardok szerint az, továbbá konföderális, interdependens és racionális – arra számíthatunk, hogy azok a kivételes érdekek, amelyek az embereket munkásra, szakértőre, menedzserre és így tovább, osztják fel, feloldódnának egy jóval általánosabb érdek keretében, amelyben az emberek olyan *polgárokként* fognak fel magukat, akiket csakis a közösségeik és térségeik érdekei vezérelnek, nem pedig egyéni megítéléseik vagy saját hivatásukkal kapcsolatos aggodalmaik. Ebben a gazdaságban a polgár voltaképpen önmagává válhat, a közjó észszerű és ökológikus értelmezése pedig kizorítaná az osztályérdekeket, illetve az érdekek hierarchiáját.

Ez volna egy morális közösség morális gazdaságának morális sémája. De ami talán a legfontosabb, az éppen az az